

ФІЛЬТР ДЛЯ ВОДИ

Які основні переваги Закону про процесуальні фільтри можна виділити? А як щодо недоліків?

Михайло ЛУЦЬКИЙ, старший юрист JUK EQUITY

Введення нових критеріїв касаційного оскарження, так званих касаційних фільтрів, було спрямоване в першу на чергу на розвантаження діяльності Верховного Суду, що, звісно, є позитивом. По суті було сформовано законодавчу базу для «відсіювання» скарг у справах, якщо ВС уже висло-

вив свою правову позицію щодо застосування норм права у подібних правовідносинах. Це має надати змогу суддям ВС сконцентрувати свою увагу на розв'язанні виключних правових проблем.

Однак не треба забувати політичну природу згаданих новацій. Адже запровадження «жорсткіших касаційних фільтрів» було ініційоване саме після скорочення максимальної кількості суддів ВС з двохсот до ста, що 11 березня 2020 року було визнане неконституційним. Тобто знову актуальним постає питання послідовності та доцільності запровадження «касаційних фільтрів».

Іншою, більш практичною проблемою запровадження «касаційних фільтрів» є відсутність чіткого та комплексного розуміння самих правових висновків ВС. Це, зокрема, відображається у незакріпленні їх обов'язковості для судів нижчих інстанцій, відсутності єдиного методу відображення правових висновків у судових рішеннях ВС, майже факультативній систематизації таких правових позицій ВС. Наведене суттєво ускладнює доступ до правосуддя на касаційному рівні.

За результатами перших декількох тижнів з'явилась змога проаналізувати першу практику безпосереднього застосування нових «касаційних фільтрів». Для прикладу, у справах № 140/1876/19, № 640/7434/19, № 826/25871/15,

№ 640/11959/19 ВС відмовив у відкритті касаційного провадження, оскільки вже наявний висновок касаційного суду, обґрунтувавши свою позицію посиланням на конкретні рішення. У деяких випадках ВС фактично здійснив непереховий аналіз скарги при вирішенні питання про відкриття, зазначивши, що висновки суду апеляційної інстанції не суперечать позиції ВС.

Практика відкриття касаційного провадження у нових умовах виявилась значно малочисельнішою. Так, ВС у справах № 904/2661/19, № 910/10330/19, № 909/722/14 при відкритті касаційного провадження по суті коротко керувався лише тим, що скажник відповідно до вимог законодавства обґрунтував свою позицію посиланням на низку правових позицій ВС.

Тобто мають місце різні підходи до того, яку модель поведінки повинен обрати касаційний суд при відкритті касаційного провадження — формальну чи аналітичну. Верховний Суд повинен якомога швидше визначитись, наскільки глибоко він має вивчати скаргу, вирішуючи питання відкриття касаційного провадження. Варто додати, що касаційний суд не позбавлений права згодом закрити касаційне провадження, якщо буде з'ясовано, що ВС уже викладав висновок щодо питання застосування норми права у подібних правовідносинах, зокрема, за обґрунтованим клопотанням сторони.

З огляду на те, що законодавець, очевидно, вже не має наміру змінювати законодавчу базу, Верховному Суду необхідно самостійно напрацювати єдиний підхід до питання відкриття касаційного провадження, а також способу відображення правового висновку, розглянути питання систематизації таких правових позицій ВС.

На ваш погляд, чи не відкрив Закон про процесуальні фільтри нових можливостей для процесуальних диверсій? Змінений концепт відводу судді, на вашу думку, дозволить нівелювати проблему зловживання процесуальними правами?

Тетяна ІГНАТЕНКО, радниця Юридичної групи LCF

Якщо аналізувати нові зміни до процесуальних кодексів, перш за все щодо процесуальних (касаційних) фільтрів, хотілося б вірити, що це матиме позитивний вплив на судову систему загалом та на якість захисту порушеного права зокрема.

Використання касаційних фільтрів є сталою практикою у країнах ЄС. Так, міжнародна практика свідчить про те, що у судовій системі мають бути розумні обмеження підстав касаційного оскарження для того, щоб вона працювала якісніше та ефективніше.

Сьогодні ми бачимо перевантаження судів, у тому числі Верховного Суду, найголовнішим завданням якого є забезпечення сталості та єдності судової практики. А тому запровадження

касаційних фільтрів покликане зменшити кількість «технічних» касаційних скарг, які подаються учасниками процесу.

Відповідно до прецедентної практики Європейського суду з прав людини право доступу до суду не може бути обмежене таким чином або такою мірою, що буде порушена сама його сутність; такі обмеження повинні мати законну мету та бути пропорційними між використаними засобами та досягнутими цілями (рішення ЄСПЛ «Герен проти Франції», № 51/1997/835/1041, пункт 37). Отже, позбавлення особи права на перегляд справи в касаційному порядку може призвести до неефективності судового захисту порушеного права, оскільки далеко не завжди рішення суду апеляційної інстанції приймається з дотриманням усіх вимог чинного законодавства.

Що стосується другого питання, то протягом останніх двох років (після внесення змін до процесуальних кодексів) одним із